

"NOBELOVSKI" HUMANIZEM

Ob Steinbeckovih "Pismih iz Vietnama" in ob Šolohovi "Poslanici sovjetskim vojakom v ČSSR" se mi je zapisala glosa. Oba veleuma sta se v omenjenih izjavah opredelila za silo, - sila pa je uničenje - tuje ali svoje, človeško vsekakor. O Šolohovu in Steinbecku smo se učili v šoli kot o ustvarjalcih, ki sta do kraja domislila naš humanistični blišč, dosanjala naše človeško veličastje prav do dimenzij, ki jih ne omejuje čas. Šolohov in Steinbeck sta nosilca imenitnega nobelovega odličja, katerega odličnost predstavljajo tudi žarki o medčloveškem miru in bratstvu. Zato sta njuni inkriminirani izjavi lahko njuna katarza.

Ko se samouresničujemo z vojno ali z mirom, s smrtjo ali z življenjem, z ubijanjem ali s porajanjem, s sovraštvom ali z ljubeznijo, se nam je najumestneje vprašati, kaj je tisti napoj, ki osmišlja prav tako našo dejavnost, ali kaj je v vsej tej igri izhod ali brezizhod. Umetnost dveh nobelovcev Šolohova in Steinbecka naj bi bila izhod. Opredelitev istih dveh je samouničenje, ker je vsako totalitarno uničevanje maličenje človeka kot eksistencialije, to se pravi samomor. Slej ali prej samouničenje.

Dva glavna politična sistema, ki opredeljujeta naše stoletje in sta vsak zase zelo globoko domišljena, sta torej tudi lepo tlakovana, logična pot k uničenju. Rok, ki so okrvavljene s krvjo, ni treba umivati, ker ima prav take naš partner, ki mu maličimo njegov filozofski postulat z vsem človeškim logosom in z vso vojaško grozo. Rokovali se bomo, saj smo se opredelili za smrt.

Do nedavnega se je pod pojmom humanizma krila naša človeška bit kot milost, kjer je vsaka vprašljivost že apriomo odvečna. Umetniška tvornost je bila falanga tega hotenja. Nobelovci pa so bili zadnji členci te falange. Povpraševati se nam ni zahotelo in se tudi ni splačalo, ker smo v humanizmu videli tisto, po čemer tisočletja segamo in tisto, kar vse še moramo uresničiti.

Opredelitve intelektualnih kapacitet, kakršna sta Šolohov ali Steinbeck, niso v zgodovini nove, nova je okoliščina, da trenutek človeškega samouničevanja, ki ga porajata dva civilizacijska antipoda, vzpodbudi dvojne samostojnih velikih duhov k enaki opredelitvi. Eden je pozabil na tih Don, ki se vali med stepo in ga je on osmisli, drugi na bitko, ki jo je sam imenoval negotova (in je bila zanj res negotova).

Oba sta se hotela povračati; prvi k Donu, drugi k bitki, oboje naj bi predstavljalo povrnitev k izvoru in povrnitev k akciji. Oboje se je končalo s polomom. Reka je postala krvava, akcija povzroča človeško smrt. Falanga se je odkrušila, kot da bi zadela v diamant. Ni je več - nikoli več je ne bo; ostale so le relikvije včerajšnjega oltarja in mi smo naveličane kreature, prevaranci, lahko obupljivci, lahko pohotneži, prešuštniki-karkoli, samo tisto ne, kar smo včeraj verjali, da bomo.

Razčlovečenje je torej credo našega intelektualizma, razpetega med nadnaravnimi načrti in našo sposobnostjo. Credo je bil nekoč humanizem. In v teh nečloveških odločitvah sta tudi Steinbeck in Šolohov goloroka bojevnika-ranjenca ob cesti, ki moledujeta strela.

Ali naj torej še verjamemo človeškemu duhu - tistemu ki se mu zahoče letati med zvezdami - in leta, ki se mu zahoče pogledati strukturo molekule - in jo pogleda; pa tudi tistemu duhu, ki se mu zahoče doumeti faze lastnega razkroja in se razkroji? Ali je še Hipokratov, Kristusov, Marksov, Tagorejev humanizem imperativ človeškega obstoja? Ali pa je zgolj zveličavnost sedanjega trenutka naša zadostnost, oz. naše poveličanje, pa če je ta trenutek še bolj nečloveški, še bolj zadušljiv od vojne? Ali pa je to proizkušnja, v kateri ne klonemo le dolgolasi apostoli reizma, pač pa tudi modreci Steinbeckovega kova?

Ne, ni to kriza razuma, ta zadušljivost je zgolj rezultat naše človeške nagnitosti, hladne zmaterializiranosti, okuženja v lastnem blatu. Razum je bil včeraj in bo tudi jutri, razum pa ni humanizem. Elektronske pameti nam bodo morda že pojutrišnjem povedale, kaj se bolj splača, razžreti se, obupati od lastnega neobvladanja, začeti znova animalično vegetirati na nivoju orangutana, ali bog ve kaj. Dotlej pa sursom cordis, Steinbeck in Šolohov sta mogoče le dve usodni zmoti dveh še bolj zmotnih sistemov. Tudi Alfred Nobel je iznašel smodnik, pa je le v vseh človeških pametih in dušah sinonim najgloblje človeške ljubezni.